

ז.

ירידה ז' בחר סיני, בלוחות אחרונות, שנאמר וירד ד' בענין.

א.

כבר ראינו לעיל (ד' ס', י"ב), איך שבנו, גם אחרי התקדשם והטהרם לפני קבלת התורה, ואחרי הכנס לקראת אלהיהם, ואחרי קבלם את עול מלכותו בשמחה ובלב שלם, וגם אחרי התנשאים לעומת שרפי מעלה ונפשם דבקה בד' — עדיין היו בתחתית החר. ואם דמו מתחלה, כי כבר באו עד הראש, עד שהיו זקוקים להגבלות ולאזהרות, לבל יעלו בחר ולבל יגעו בו — מ"מ, כל אשר הוסיפו לראות את כבוד ה' ולשמע את קולו, כל אשר נפקחה עינם ונזכרכה השנתם, הוסיפו להכיר ולדעת מה חדלים הם, ומה רב הדרך בינם לבין אש-דת, הלוחמת שם על ראש החר מימין עליון [וירא העם - ויגעו ויעמדו מרחוק], וכי עליהם להתאזר עז ולהתאמן מאד, לעלות עוד מעלה מעלה בחר ה' ולקום במקום קדשו. ונכונים, ומתאווים ומשתוקקים היו להיות דוגמת מאה"ש, עפים במועף, למעלה למעלה, על כל תעתועי התבל ומחמדיו, אשר כבר אבדו את ערכם בעיניהם ויבזו להם בלבם, ומתנשאים עליון על כל נכות התבל ועפירותו, צבאות צבעיו וצביוניו; עתה יהיו כאלקים, ידמו לבני עליון, כי כבר עזב האלקים את העליונים ועשה עקר שכינתו בתחתונים. ואמנם, מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה, כי היא לא תשפיל את עצמה אל העם, ואדרבא תעמוד במרום החר, כמגדל מאיר, ועל העם לשאף תמיד הלך ושאף, ולהתקרב הלוך והתקרב אליה. וכן לא ידך ניסא, לא ירדה שכינה למטה מעשרה, בנבול התחתונים, להעתיקם ולהפרישם מחייהם הטבעיים הארציים, ולנזל או לזכא את שמחות החיים ונעימותיו; השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם! "לך אמור להם" צוה הקב"ה למשה, "שובו לכם לאהליכם!" אם בחרתי בכם, בתחתונים מבעליונים, הלא תנהגו מנהג תחתונים, הלא תהיו אוהבים את החיים ושמחים בחיים

בחיים ועוסקים בד"א, וביישובו של עולם ואעפ"כ תהיו קדושים, — בני אדם קדושים!

שבו בני ישראל לאהליהם. — וכי הם הם האהלים, אשר היו מקודם לכן? וכי הם הם האהלים עם דאגותיהם ועצבותיהם, עם מחלותיהם וקטטותיהם, עם תאוותיהם וקנאותיהם, עם מחשבותיהם ותחבולותיהם הרגילים? — מה טובו אהלי יעקב עתה! כלם נהפכו לעדן גן אלקים! כלם נתמלאו אורה ושמחה ומנוחה שאננה; אך טוב וחסד ימצא האדם עתה באהלו, ענג ודשן תשבע נפשו, בצחצחות יתעדן ויתענג על טוב ד'. אין כאן עוד לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, לא תאוה ולא גאווה ולא כבוד מדומה, אבל יש כאן אכילה ושתייה ושמחה, עוז וחדוה ונחת רוח, חיים שכלם שלום, מעין עוה"ב! — והמה — קרבת אלהים לא נפסקה עדיין מהם ואורו עוד שואף זורח בנפשם, המראות הגדולים, אשר ראו עיניהם עדיין לנגדם תמיד וקול אלקים בכח, קול א' בהדר עוד יצלצל באזניהם, ורגש האופנים ורגת שרפים ושירת חיות הקודש ונעימות מאה"ש עוד ימלאו בתי נפשם; ונפשם מתרפקת על דודה, ונחלים תלחט, לעבוד את ה' בקדושה ובטהרה ולעמד ולשרת לפניו באימה וביראה, דוגמת מה"ש, להנעים זמירות לפני אל ולהשתפך לפניו בשירה ובזמרה; וקול קורא מלבם תמיד: „נעשה ונשמע!" הה, מה נעימים אמריאל! אמרות ד' אמרות מהורות, אשר שמעו על הר סיני, כל היום הגה שיחתם, שבתם וקימתם הגה מנגינתם! — ומה ששים ושמחים המה, לעשות את רצון קונם באימה וביראה, ומה נעים להם, לדקדק במצות אלהים חיים ומלך עולם כחוש השערה ולשקל אותם כשקל את הזהב ולקיימם באהבה רבה!

מה נעימים חיי „אצילות" כאלה! אני אומר „אצילות", לא „פריושות", לא בחיי פרישויות בחר וצוה ה', כנ"ל, כי אם בחיי אצילות, בחיים כאלה, אשר בכל הגה ודבור, בכל פעולה ותנועה ירגיש האדם רוממות ואצילות, בחיים כאלה, אשר אמנם לא יהיה

האדם אין כל היום, מערב עד בוקר, לאסוף ולצבור כחול הון, ולהתהולל בתאוות בשרים ובתענוגות שאחריתן תוגות, כי אם יאכל האדם וישתה וישמח ויהנה ויתענג ויתערן ובכל אלה ירבק בד' אלהיו תמיד ויתעלה ויתהלל בו וזכרו לא ימוש ממנו בכל עת ופקודתו תשמר רוחו בכל שעה, לחיי אצילות כאלה זכו אז אבותינו אחרי המעמד הגדול לפני הר סיני, כמ"ש ואל, אצילי בני וגו' ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו. וכבר קדמו להם אבותינו הקדושים, שהמעשים הקב"ה מעין העוה"ב, לחיות חיים כאלה על הארץ, וכמו שהביעו חז"ל (ילקוט ראובני) בסגנון אלגורי, ז"ל: מה שהשיג אברהם ע"י ג' אנשים, השיג יצחק ע"י המטעמים, ויעקב ע"י הסולם ודוד ע"י הכנור, ר"ל, כערך עבודת אברהם אבינו בהקרבת דמו ע"י המילה, [ג' אנשים], כן היה ערך עבודת יצחק באכילתו [המטעמים], ועבודת יעקב בשינתו [הסולם], ועבודת דוד במנגינתו [הכנור]. (קנרתי כלן הרכה וכמקום אחר נאמתי בעו"ה נארוכה).

כן ראינו לעיל (סוף ירידה ד'), איך שמיד בשעת הנאולה ממצרים התקדשו בתי בני עפ"י ד', להיות שם משכן כבודו ית', ובעת אשר הכה ה' כל בכור בארץ מצרים, והגיד בזה, כי סבת ירידת העם המופרית היא בהנהגת הבית, באשר גדולי ובכורי הבית, לא מלאו את חובתם הראויה לבני הבית, כי מלבד מה שבכורי הבית עומדים תמיד לנס לכל בני הבית, ומהם ילמדו הקטנים מהם, לעשות כמעשיהם וללכת בדרכיהם, עוד עליהם החובה, לעמד בראש הבית ולפקח על כל עניניו, שיהיו מתוקנים בדרכי ישרים, — לקח את בכורי ישראל והפקידם שומרים על בתי בני, והקדישם לכהנים, איש איש בביתו, אשר שם אוה ד' למושב לו ולעשות שם עקר שכינתו ית' [ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אותם לי]. ואך עתה הניעו בתי ואהלי בני לתעודתם ולמעלתם הראויה, והבכורים נכנסו לעבודת ה' במ כפועל. [וישלא את גערי בני, — הבכורות — פירש"י].

נחיה

בהיות ישראל במצב כזה לא נגלית התורה להם רק בשתי בחינותיה מהשלש הנזכרות לעיל [סוף ירידה ו'], בבחינת המטר [גשם נדבות תניף אלקים (פלהיס ס"ח) וקאי על מ"ת, (שנת ס"ח)], ובבחינת האש [כמראה אש אוכלת בראש ההר], אבל בבחינת פטיש לא נגלתה להם אז.

האמנם אלקים המה ובני עליון כלם? האמנם כבשו להם פוזיציא חזקה בקדושה, אשר כל הרוחות לא יזיוזם משם? האמנם מעתה אך עלה יעלו בקדש ולא ירדו? האם עברה להם הסכנה להיות נתקלים ומחליקים ונופלים לאחוריהם ומתנגלים למטה?... ומה יהיה ברדתם ממעלתם, התרד גם התורה ממעלתה ומקדושתה ברדתם המה? התשפל גם היא ותגחן להם בשפלותם? האם תתכוון ותצטמק להיות להם כמדתם וכחפצם?... התכרע ותתחנן לבניא קבלוני, קיימוני, לכהפ, למחצה לשליש ולרביע, או תעמוד איתן כאש אוכלת בראש ההר ותלהט סביב צריה וכל המתקוממים כנגדה, ויחד עם זה תפיץ אורה, ותניה מחשכי ארץ, עד אשר ינוסו הצללים מן הארץ ויהי אור? אם תקרא, אוי לי מעלבונם של בריות, או—אוי להם לבריות מעלבונה של תורה!?!...

ואם יפלו בני, היקומו עוד? ואם יתרחקו, היתקרבו עוד? ואם ירעו—היטיבו עוד? ואם יחטאו ויפשעו—הישוּבו? וכי יקומו וכי יתקרבו, וכי ייטיבו, וכי ישוּבו—היקבלם ה' ויתרצה להם? ומי יעקר את זרע הרע והעון, אשר יזרעו בחיק העבר, לבל יוסיף להכות שרש פרה ראש ולענה בעתיד? ומי ידכא את התוצאות הרעות והמרות, הכרוכות ומחויבות לכא בעקבות החטא והעוון?... ואם יתרצה להם הקב"ה, אחרי פשעם בו, איך ובמה יתרצה? היתנו בכוריהם בפשעם, פרי בטנם בחטאת נפשם? הירצה ה' בעולות מיחים, באילים ועתודים? בקצרה: כי הם צריכים חינוך, כי הם עתידים להתחנך, וכיצד יתחנכו אל ה' ותורתו

ותורתו — כל זה היה להם ללמד מתוך הנסיון, מיד כאשר נגמרה נתינת התורה, בהנתן למשרע"ה שני לוחות העדות, לוחות הברית כתובים באצבע אלהים. ולתכלית זו ירד ה' ירידה זו השביעית על הארץ, וכאשר יתבאר בעזה"ש.

ב.

כבר ידוע, כי ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן זוהמת היצה"ר, שהוא, כשאור שבעיסה, מביא את האדם תמיד לירי תסיסה נגד ה' וחקי רצונו. ויהנו בני"א אז כמו אה"ר קודם החטא [עיין ירידה א]. ואמנם היצה"ר לא בטל במציאות. כמו באה"ר, כן אצלם, אם כי לא שלט היצה"ר בקרבם, התהלך אתם כרע כאח מחוצה להם, ויארב לנפשם. ואם היה שם בדמות נחש, היה כאן בדמות אנשים:

בצאת ישראל ממצרים, נתלוה עמם בדרך אלמנט זר, זמורת בני חם בכרם ישראל, הוא ה"ערב רב". זה האלמנט היה מבני"א שנתרכו בתרבות מצרים ונתגדלו על חכמת חרטומי מצרים ולהטיהם ובשקוצי מצרים וכלוליהם נפשם חפצה, אלא שבראותם את כל הנסים והנפלאות אשר עשה משה במצרים, נמשכו אחריו, לא בשביל שהשכילו אל רעיון וכונות הנסים והנפלאות האלה, ולא מפני שלמדו על ידם לדעת, כי ה' הוא האלהים ואדוני האדונים, ומעשי האדם ותחבולותיו, אם לא נתכנו ונעשו עפ"י ה', כלם הבל, — כי אם מאורעות הנפלאות עצמם, שראו בם חכמה יותר עמוקה ונסתרת מחכמת חכמי מצרים היא שלקחה לבבם [עיין זור], ונמשכו ללכת אחרי משה. ואפשר עוד שכל לכתם אחרי בני"א היתה רק פסיעה פוליטית: המה ראו, כי בא שמשה של מצרים ולא תהיה לה עוד תקומה אחרי נפלה, ולא עלייה אחרי רדתה פלאים — ושמשן של ישראל עולה מעלה מעלה, הולך ואור, ע"כ בחרו ללכת אחרי

אחרי בני ישראל ולעלות אתם בעלייתם, ולא מפני שרכשו להם השקפה חדשה על החיים, וקנו להם לב חדש, מאסו בקולפזות מצרים ועזבו את אדמתה, הברוכה כנן ה', ויבחרו ללכת אחרי ישראל במדבר, בארץ לא זרועה. כמובן לא היו אנשים כאלה יכולים להרגיש במִטָּה מה שהרגישו בני־י (* ולא היו יכולים למצא קורת רוח בחיי אצילות כאלה, אשר חיו אז בני־י, וגם לא יכלו תנאי חיים כאלה, ששלטו אז בקרב ישראל, למלא משאלות לבבם, ויהיו לבני־י לצור מכשול ולאבן נגף.

קוה קוה אלה, בצאתם אחרי משה וישראל ממצרים, להיות כמקדם חפשים מכל גדר מוסרי ומאסר רוחני. והרשות תהיה נתונה להם, ללכת אחרי עיניהם ואחרי שרירות לבם. — קוה קוה אלה, ולכנס מיד אל ארץ חמדה טובה ורחבה, ולמצא שם מיד בתים מלאים כל טוב, ננות מלאות כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל, שם יאכלו למלאות בטנם, ישתו וישכרו ויתענגו בתענוגים בלי מצרים, על כוס חמרים ותאוות בשרים, ותחת חכמת מצרים ולהטיהם, אשר אחזו כם עיני ההמון ויהיו ככדור משחק בידם ילמדו חכמת משה וישכילו לעשות נפלאות יותר גדולות ויעשו להם שם. — קוה קוה אלה, לבא מיד אל הארץ, ארץ חמדה טובה ורחבה, ובהיות המה המלומדים, הכמי הפוליטיקה והאיקונומיה המדינית, ובני־י הריקים מכל חכמה, האמונים על חמר ולבנים וכל עבודה בשדה, דמו לאתו מיד את רסן ממשלת ישראל בידיהם, ולכל אשר יחפצו ימום. שם כוננו בדמיונם ממלכה כעין זו של מצרים, עם רכב ופרשים חילים ושלישים, פקידים ונגידים, שוטרים ונוגשים, מלומדים מדברי נבוהות, והמונים זוחלי עפר, אדונים רוכבים על סוסים ועבדים רתומים למרכבת כבודם — והנה מתלאה! אין כאן מכל אלה ולא מאומה, כי אם כבוד ה' וענגו, תורה ומצוות חקים

*. וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק — על צִיב רב אתמר, (והר נאֵל נר"מ).

חקים ומשפטים: וכל אלה החקים כה מתנגדים למשאלות לבב האדם, אשר יקרב הלב ירחק החק, ואשר ירחק הלב יקרב החק, והנם כה מוזרים לרוחם, וסותרים את כל היסודות, הדעות וההשקפות המוסכמות והמקובלות להם.

והנה תחת לשוב להם מצרימה, — אם ישראל ואלהיו ותורתו לא מצאו חן בעיניהם — לעמם ולאליהם, חשבו מחשבות, לקפץ בראש העם, ולהטות את העם אל רוחם ודעותיהם ולקחת את רסן העם בידיהם, כדרך כל אלה האלטנמים שבישראל, הזרים לאלהי ישראל ותורתו, שמתמרים להיות אפוטרופסי ישראל ודורשי טובתו, ויאתו באומנותו של נחש הקדמוני, ויבאו גם המה בערמה בפיתויים ובהסתות ובאניציא חשאית, אבל לא אל האשה, כי אם אל הגברים, — כי ידעו, כי לא בפתויים פשוטים של הערב לפי שעה והנחמד למראית עין יתפתו בני, אחרי אשר פסקה זוהמתן ע"י מ"ת, אך בחשבונות פוליטיים איקונומיים מוטעים, שאין האשה נזקקת להם, [ואשה בכל אלה לא מצאתי — באלה אלהיך ישראל, מדרש]. התחילה אניציא חשאית, לאמר: מה קשה עולו של משה! [המה לא נכנסו כלל בויכוחים ובפולימיקות ע"ד מ"ת. ע"ד תורה מן השמים, ע"ד אמתת הנבואה, כי אם עשו את עצמן, כאילו לא ידעו מזה כלל או כאילו הוא מופרך ומבוטל כ"כ, עד שאין כדאי לטפל בו, ודברו רק על תורת משה ולא על תורת ד'...]. עד כמה הוא נותן לנו ביד רחבה ופתוחה — מצוות: במרה — מצוות, במדבר סין — מצוות, ואחרון הכביד נתינת התורה, ואחרי מ"ת כל החקים והמשפטים, המפורשים בפ' משפטים [שבהם נצטוו מיד אחרי מ"ת, עין רמב"ן סוף משפטים]. ועוד לא יאמר די, עוד עלה למרום, להביא חקים ומשפטים ומצוות! — כמובן לא הצליחה האניציא בתחלה. [ארשב"י י"א יום ה' בני עם הקב"ה וכ"ט יום היו מתחשבין האין לעשות העגל (שמו"ר מ"ג), עיי"ש]. עבר שבוע, עברו שבועים, ומשה לא שב עוד סן ההר. התנברה האניציא: אהה, כמה חקים כמה

כמה דקדוקים, כמה איסורים, כמה נדרים יביא לנו משה! ומי יוכל לעמוד ולחיות בהם?! התחילה האניטציא לעשות רושם בעם, התחילה לקחת לבבות, התרבו הפתויים והתעתועים... עבר חודש, עברו חמשה שבועות ויותר — וירא העם כי בושש משה, ותפקע כח סבלנותם — ויקהל העם, לעמוד על נפשם ולשחרר את עצמם מעולו של משה...

ג.

קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו, כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו. — אין אנו כפויי טובה, אין אנו כופרים בטובות משה, שעשה עמנו, בהעלותו אותנו מעבדות מצרים לחרות עולם, ואמנם כן, אז הראה את עוזו ורב כחו הטמיר והנפלא, אז הראה לכל כי „איש“ הוא, [גם כאן בדברם על יציאת מצרים נתכונו להשתיק שם ה', חם מלהוכיר, ויחסו את כל ההעלאה ממצרים רק למשה, ורק כשיצא הענל, אז ייחסו לאלהים ההעלאה ממצרים ויאמרו אלה אלהיך ישראל, אשר העלוך ממצרים]. אבל, עכ"פ, איש הוא ולא אל, בשר ולא רוח, — לא ידענו מה היה לו — אין אנו חושדים אותו בדבר, ודאי לטובה כונתו, אבל עכ"פ מעשיו ודרכיו אינם רצויים לנו. הגה הביאנו אל המדבר הגדול והנורא הזה, לא מקום זרע וקציר, רחוק מן היישוב, ורוצה לגדלנו למין בריות משונות, שונות מכל עם, תחת אשר כל עם ועם שואפים וחותרים להתבסס על בסיס ארצי, מדיני, טבעי, אמיץ וחזק, ולהתכונן עליו ולהבנות עליו בנין עדי עד — יושבים אנו במדבר ובטלים, יושבים אנו ומצפים ללחם שמים, אין סומכין על הנס! ומה נעשה, בהעצר השמים ולא יתן לחם? הלא צפויים אנו כלנו כאחד למיתת רעב! ואם גם יתמיד לחם שמים, וכי על הלחם לברו יחיה עם? כל הגוים מתפתחים

מתפתחים ומתגדלים לפי אפים ולפי תכונתם ומסדרים ומתחנכים לפי טבעם, — ואנחנו מה? משה יושב בהר ומחשב שם את חשבונותינו שלא בפנינו ושלא מדעתנו, ומביא לנו מזמן לזמן, חבילות, חבילות מצוות, אשר כמוהן לא נשמע בכל הארץ ובכל הגוים, כאילו כל מלאכתנו עשויה, כאילו אנו יושבים כבר שלווים ושקטים על אדמתנו ולא יחסר כל לנו, באופן שנוכל לשבת בחיבוק ידים ולמפל במצוותיו, אין זה אלא מפני שהוא "איש", ואם גם שאר רוח לו על כל העם — ואולי מפני כך הוא, מפני שהוא מזרם מעם, לא יבין למשאלות העם וצרכיו היותר הכרחיים והיותר טבעיים, — לא ידענו מה היה לו!

קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו! —

כי האלהים, יוצר האדם בטבעו ודעתו, בצרכיו ובמשאלותיו, הלא כבר ידע את כלם ויתחשב עמהם, וכבר ברור הביע, כי על פיהן יחיה האדם — והלא כל בעלי החיים יחיו, איש איש, לפי אפיו ונשיותיו, אשר שם בו בוראו, — וא"א, שיתן אח"כ חקים מתנגדים לטבעו, לבעבור הכניעו ולהצר לו ולהמית את נשיותיו, אשר שם בו בטבעו! ... קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו! — אין אנו נזקקים ונשמעים עוד לשום איש, יהיה מי שיהיה! גם אנו אנשים אנחנו! אלהים עשה לנו! ... הוא יתגלה ויניד לנו את המעשה, אשר נעשה לקיומנו בעוה"ז, בתור עם, ויורנו את הדרך אשר נלכה בה לעתידותנו, ונניע בטח לתעודתנו! ... כאילו יש כח באדם, להכריח את האלהים, ע"י מעשים ידועים או בלתי ידועים, להיות או לעשות, ככל חפץ האדם, או לעמוד תחת השפעת האדם. — זה דמיון מיתולוגי עמום מאד! ...

ויוצא העגל — ויאמרו אלה אלהיך ישראל ו' אלה אלהים המה, המתגלים לכם בסמל ודוגמא, למען תרעו את 'אשר לפניכם! זוהי דוגמא שלכם! עבודה! עבודה! יקרא לכם אלהיכם, אשר העיזכם מארץ מצרים, לא עוד במלה, כמו שקרא לכם זה משה האיש! וכי לחם

לחנם הורידכם מצרימה כי אם להתחנך בעבודה ולהתעלות בחריצות ובכשרן המעשה, ועתה כאשר השתלמנו במצרים די והותר וקלטנו את הסלת, שבקולטורת מצרים ומוכשרים אנו להנהיג משטר מדיני קולטורי כפ"ע — העלנו משם, להתנער מעפר העבדות והאפוסטרופות ולהתקיים על עצמנו, ואתם אל תיראו את המדבר הזה! עבודה וחריצות תהפכנה גם מדבר לגן אלהים וארץ ציה למוצאי מים! ... פתו את בני יפתו, התעו ויתעו! ...

וירא אהרן ויבן מזבח לפניו, ויקרא אהרן ויאמר חג לד' מחר — כראות אהרן את העגל, אשר יצא בלהטי חכמי מצרים, אשר בקרב ישראל, ואשר היו עתה ראשי המדברים, מאשרי העם ומתעיו, והעם נמשך אחריהם כורם מים כבירים שוטפים, והנאמנים לד', אשר עדיין היו רוב מנין ורוב בנין העם רפו ידיהם, — אז אמר, לא עת לחשות היא, כי אם לעשות. למחות לא חיה בכחו, [וזל המ"א: אפשר שלא מיחו בידם? אלא וירא אהרן — מלמד שראו חור, שמיחה בידם זבוח לפניו], מה עשה? ויבן אהרן [בעצמו] מזבח לפניו [לפני עצמו], ויקרא אהרן [בעצמו] ויאמר: חג לד' מחר! — אם רואים אתם, הנאמנים עוד לד', היום, שהתאוות הפרואות, אשר בעם, פרצו גדר ויפרעו חק, וההסתה הצליחה, יד זדים, המתימרים למאשרי העם ודורשי טובתו, רמה, — אל יפול לבבכם! אל תדמו, כי הופר הברית ולשוא עמל הקב"ה עם בריותיו, לעשות עמהם את כל הגדולות והנפלאות, אשר עשה לעיניהם; — אם רואים אתם היום את כל העם מקצה יוצא במחול משחקים לפני העגל — אל תתיאשו! חג לד' מחר! המחר, העתיד להתאמת ולהאמונה, לד' ולתורתו. אם ידגילו המה, המסיתים והמדחכים רק בעבודה חומרית, בכח שור — הנה מזבח ד' בנוי לתלפיות. האספו כלכם, בני, עם ה', סביב למזבח ה', לעבוד את עבודתו, ולהעמיד כן תרן תורת האלקים בקרב המחנה. אם יאספו המה לפני העגל, וירקדו וישחקו ויתהוללו לפניו — אנחנו נסובבה את מזבח

מזבח ד' ונשמחה בעבודתו וביראתו, ונתחזקה בתורתו ובמצוותיו! וחפץ ה' הצליח בידו, לעשות, בתעות בני מעל ה', מרכז לד' ולתורתו ולעבודתו, אשר סביב לו נאסף כל שבטו, שבט לוי, מלבד רבים מיתר השבטים, ונצלו. (כל זה למדתי מדברי הוזה"ק, עי"ש). ולולא שעשה אהרן את הדבר הגדול הזה, קרוב הדבר, שלא נשתיירו משונאיהם של ישראל אף אחד, כי נמשכו כלם אחרי העגל, ולא היתה להם עוד תקומה, (נ"ז סס). ועי"כ זכה אהרן לברית כהונת עולם, לעמוד ולשרת תמיד לפני מזבח ד', ולעבוד את עבודת ה', במקום אשר יבחר, לשכן את שמו שם. וכאשר התיצב אהרן אז בין החיים, הדבקים בד' ונאמנים לד', והמתים, אשר אכלו מזבחי מתים, כן זכה אחרי כן לעמוד בין החיים והמתים ולהציל את החיים ממות במנפה. ואז נבחר שבט לוי, לעמוד ולשרת לפני ד' בחצרות בית ה', ולהנות סביב למשכן ה', כאשר נאספו סביב למזבח ה', בתעות בני ישראל מאחרי ה'. וכן דבר הנביא (יחזקאל מ"ד) בשם ה': והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני מעלי המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני להקריב חלב ודם נאם ה'א וגו'. ובכל עת אשר באו בני אל מרכז ה', אשר בקרב ישראל הוא מקדש ה', אשר ממנו היתה תורה יוצאת לכל ישראל, ושם למדו ליראה את ה' ולעבדו בכל לבבם, — ויראו כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם, בשורם ובזמרם וסביב למקדש ה' יחנו, והזר הקרב יומת, — וישאלו במה זכו אלה, להתקרב אל ה' יותר מכל עדת ה', ועי" מה הגיע אליהם כל הכבוד והמעלה האלה? זכר זכרו את הימים, אשר באשמת מדיחים ומסיתים, אשר לא נאמנה את אל רוחם, וכל כונתם היתה להרים יד בתורת ה' ולעשות מה שלבם חפץ, תעו בני מעל ה', וכמעט שהופרה הברית כינם לבין אביהם שבשמים, לולא אביהם של הכהנים האלה, אשר, אף אם קצרה ידו למחות ביד עושי הרשעה, עשה לעמט העגל, המרכז לרקודים ולמחילות

ולמחולות ולתועבות העמים, — את המזבח, — מרכז לר' ולתורתו, אשר סביב לו יאספו כל חרד לדבר ה' וגאמן בבריתו, ויקרא: „חג לר' מחר!" — ואמנם המחר ההוא לא תרחיק חק, ומחר טמש נטחן העגל, עד אשר דק, ועושי הרשעה נדונו את אשר לחרב — לחרב ואשר למגפה — למגפה, ואשר להדרקן — להדרקן, [ויקרא אהרן ויאמר חג לה' מחר — מביחה לה' בעובדי העגל, מדגש אנדה], ועדיין מרכז ה', אשר עשה אהרן אז, קיים לכבוד ולתהלה ולתפארת בקרב ישראל, ואליו ינהרו כל ישראל — ובאחרית הימים גם כל הנויים — לבקש ה' ואת תורתו ואת משפטיו, וגם בגלות, בכל עת, אשר יתרכזו בני סביב לספר תורת ה', יעלו הזכרונות האלה על לבם, [כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו — ישראל; ואם אין שם כהן נתפרדה החבילה, זכר להכהן הראשון, אשר אלולי הוא נתפרדה כל החבילה של ישראל]. למען דעת בני, בראותם נעוי לב יוצאים ביד רמה נגד ה' ותורתו, ומדיחים רבים מכני, ועושים ומצליחים, אל יפל רוחם ואל ירך לבבם. אם רואים המה, רבים מעם הארץ מרקדים לפני עגל הזהב, ומתהוללים לפניו ויוצאים לפניו במחול משחקים — אז תשמענה אזנם קול אהרן, קדוש ה', קורא אליהם: „חג לר' מחר!" המחר לר' ההוא! ואותו המחר לא ירחק חק, ואם גם ירחק, ואם גם יתמהמה — בא יבא, והעגלים השונים אשר געשו ויעשו לפי הזמן, יטחנו עד דק ויזרו לרוח, והיו כלא היו, ור' ותורתו ינצחו את כל הקמים כנגדם — והמה יתקיימו. ושלומי אמוני ישראל, אם קצרה ירם למחות בעושי הרשעה, יעשו להם מרכז או מרכזים לר' ולתורתו וליראתו ולעבודתו, ויתחזקו ויתאמצו בד', ויקראו איש לרעהו, וידברו איש לרעהו, להתאסף ולהתאמן ולהתחזק בד', ולעשות נפשות לר'. והמה, אשר בתעות בני מעל ה', ישמרו את משמרת ה', יזכו לעמד לפני ה' כל הימים, ולהיות מורמים מכל העם לעולמים.

מדי דברנו בכבוד אהרן ושבת לוי, לא נוכל לעבר בשתיקה

על

על מאורע קרח ועדתו, שלא נתברר לי כל צרכו, כי לפי המדרשות נראה, שבא לחלק על כל מצוות ה' בכלל (עיני רש"י ומדעוהו). ובתורה לא נזכר רק שעוררו על הכהונה? ועוד יש דקדוקים בפרשה.

ונראה, שבאמת בקשו קרח ועדתו להרים יד בתורת ה', ולהדיח עוד הפעם את ישראל מעל המצוות ודקדוקיהן (כמפורסם במדרש). ואמנם כחכמים מלומדי נסיון, עשו את מעשיהם בתכסים ובחשבון: יודעים היו, כי זכר מעשה העגל ותוצאותיו עוד חדש בקרב העם, ותמיד יראו בכבוד אהרן ותפארתו ומעלתו מחאה נמרצה נגד אלה הבאים להדיח את ישראל מעל תורת ה', ותמיד בעמוד אהרן לשרת לפני ה', ישמעו בנ"י את קול קריאתו לפני המזבח אשר עשה לה': "חג לד' מחו!" וכל עוד אשר ישמש אהרן בכהונה גדולה לא יצליחו במלאכתם, ועוד ימצאו בישראל מתקנאים, אשר יתקוממו כנגדם, ויסכלו את עצתם, ולכן היתה ראשית מעשיהם, לעשות את כהונתו של אהרן עצמה מטרה לחציהם; ואם כי הכל ידעו היטב, בשביל מה זכה אהרן לכל הכבוד הזה, באו המה והטילו ספק בדבר, ודרשו ברבים, כי את הכהונה לקח לו אהרן בזרוע עפ"י משה אחיו, וכל הצטיינות אהרן בעת מאורע העגל בדוי ומופרך הוא מעיקרא, עד אשר החליטו לצאת נגד משה בטענה: "מדוע?"! מה מעם יש להבריל בין אהרן ובניו לכל ישראל? "כי כל העדה כלם קדושים" (לא אתם לבדכם שמעתם בסיני אנכי ד"א, כלם שמעו, פינטי), ואת אשר עשו לא מודיעים, את כל מעשה העגל לא הזכירו, כאילו אין לו שום יחס עם כהונתו של אהרן... ואם כי לא ידעו, אם חפצם יצליח בידם, להדיח את אהרן ממשמרתו, אבל מ"מ, די היה להם הערעור והמחאה עצמה, כי עי"כ יתרועע היסוד, אשר עליו הוקמה כהונתו של אהרן, ומילתא דפשימא להו לכל ישראל עד עתה, יסתפק להם מעתה, וזכר העגל יהיה מעמיא עמיא ואולא ואז יבאו על ישראל במח. —

אבל משה ברוח אלקים אשר בו, ראה מיד, כי קרוב העם להמשך

להמשך אחרי קרח, כי נכבד מאד היה על פני כל העם, ולא נחשד בדבר, וגדול כחה של הסתה, המזוינת בלצנות (עי' מדרש תנחומא), והסכנה גדולה, וימלט את ישראל בחכמתו: בטרם עוד נכנס במו"מ עם קרח, הוציא כרוז כעין אותו של אהרן בעגל, כאשר קרא אהרן אז: "חג לר' מחר ו', כן קרא הוא עתה: בקר ויודע ה'! אם היום החוצפה תסני ולא תדע כל גבול, בקדושי ה' לא תאמין ובמלאכי אלקים תשים תהלה; אם תעזו לכפר ולהטיל ספק בדברים, הברורים לכל ישראל כשמש בצהרים; אם החשך יפיל צלליו על כל קדוש ורם, למען כחש, — אל תתיאשו בני, ואל תאמרו עזב ה' את הארץ! עוד יזרח, בקר" ויאיר אור ויגוסו הצללים והאמת יראה בכבודו ובהדרו, ואלה החצופים החשוכים עוד יקראו בעצמם: משה אמת ותורתו אמת! — בקר ויודע ה'! ואח"כ פנה אל ראש המדברים, אל קרח עצמו, ויאמר אליו: המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם וגו' ובקשתם גם כהונה". — נתכון משה (לפי השערה) לשני דברים: א) מתוך שבאו המה המערערים להשכיח את מעשה אהרן בתעות בני בעגל, בא הוא אדרבא להזכירו ולהראות עליו באצבע.

ב) להעביר את קרח עצמו על דעתו ולהפוטו מרה"ר לרה"י; להיותו דורש לכבוד עצמו, ואז יהיה בעיני העם נוגע בדבר, וישמו כל בני מעליו ויעברו; ולא עוד אלא שהוא בעצמו, תחת אשר מתחלה עשה את התורה בכללה עקר, ואת הכהונה אך חומת התורה, שיש לכבשה, למען להלחם אח"כ על התורה, מעתה ישים עקר מנמתו את הכהונה, ויתרפה מהלחם עם התורה. ויאמר משה אל קרח: שמעו נא בני לוי המעט מכם וגו' (א) ומדוע תערערו רק על הכהונה ותטענו: מדוע תתנשאו? ולא תחלקו על הבדלת שבט לוי מתוך ישראל, ולא תימא לנפשך ולכל שבטך: מדוע תתנשאו? הלא ע"כ מודים אתם בעקר הצטיינות שבט לוי אז, בתעות ישראל אחרי העגל; ואם כי כלם שמעו בסני, אנכי ד' אלקיך

אלקין ו', הלא תברי לגווייהו באמרם: ,אלה אלהיך ישראל! ורק שבט לוי הוא שנשאר נאמן לד' ע"י קריאתו של אהרן, ע"כ הוא ראוי להיות נבדל מתוך בני ישראל, לעבוד את עבודת משכן ה' וגו', ומענתכם, מדוע — כי כל העדה כלם קדושים אין לה מקום. (ב) ואילו הייתם טוענים, כי כל השבט ראוי לכהונה, ואין לאהרן יתרון עליכם בדבר, כי אתם המצטיינים ולא רק אהרן, ולולא באתם לקולו, מה הועיל בקריאתו? ולולא נאספתם סביב למזבח ה', מה הועיל בבנינו? אז, אם כי דרישה יתרה היא זו (ובקשתם גם כהונה), מ"מ הציעו טענותיכם לפני ה', כמבקשים לא כדורשים, כשואלים ולא כמערערים, ואהרן מה הוא כי תלינו עליו?

ואחרי אשר הבין קרח מתוך דבריו של משה, כי אפשר שיזכה ברין לפני ה', בבקשו כהונה, עזב את התורה וישם פניו ומנמתו רק אל הכהונה, ולא בשם כל ישראל כבתחלה, כי אם בשם שכמו, שראויים לכהונה, שגם הם הצטיינו בעת חטא העגל כמו אהרן או יותר ממנו, ומיד נתבטלה כונתו הראשונה והופרה עצתו, ובני כלם נשארו מבחוץ ונצילו, ובהגלות כבוד ה' לעשות שפטים בעם, טענו שניהם משה ואהרן: ,האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף?!"

וסוף דבר שנאכדו הרשעים מתוך הקהל, ותכם עליהם הארץ, ואם נרכין אזנינו, עוד נשמע קולם סמעמקי אדמה: ,משה אמת ותורתו אמת, ואנחנו בדאים! ויהיו לאות לכל הבאים אחריהם לחלוק על ה' ותורתו, כי סופם להיות אבודים מתוך הקהל, וכהאבדם המה מוסיפים עוז לתורת ה', וקוראים המה לדורות עולם: ,משה אמת ותורתו אמת והמה בדאים!"

כן היתה אחרית כל נביאי השקר, מכל המינים השונים שעמדו בישראל בבי"ר, וכן היתה אחרית ההיליניים והצדוקים והבייתוסים בבי"ש, והמינים והקראים וכו' שאחרי החרבן עד הריפורמים והמשכילים שבדור האחרון, וכלם קוראים המה מתוך האכזר

האברון אל כל ישראל הדבקים בך, ונאמנים בבריתו: משה אמת ותורתו אמת וכו'!

ד.

אם אמנם מאורע הענל מעציב וקשה הוא מאד לישראל, אשר לזכרו מצוקת נפש תאחו את כל בן ישראל נאמן לאלקיו, מ"מ רב ערכו לפתור הרבה שאלות, המנסרות בעולם מן קדמת דנא, והן הגה הערוכות לעיל (6).

מלבד, שהוא היה לעד עולם בישראל, כי התורה מה' היא, ולא נוצרה ע"י העם, ככל הריליגיות והדתות שבעולם, אשר הורום והיגום בנ"א: אותו העם, אשר בעוד כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר, ובעוד קול ה': לא תעשה לך פסל ו' יצלצל באזניהם, המה און לקול מסיתים ומדיחים, והלך ועשה ענל מסכה וישתחוה ויזבח לו, היה עדיין רחוק בתכלית הריחוק מהאמיתיות והררישות של התורה, ואי אפשר להעלות על הדעת כלל, שהתורה יצאה מקרבנו, כי אם נתונה מפי אל עליון לעמו ישראל. ויותר מזה, מלמדנו המאורע הזה, כי התורה הק', כמו שהיא אשדת נתונה מאת ה', כן היא מוחלטת ועומדת בתקפה לעולם, והיא בלתי תלויה כלל ביחס בנ"א אליה, לא תשתנה ולא תחליף מעמה, לא תתעלה ע"י מעריצים, ולא תרד ע"י מזלזלים, היא נתונה עליון על כל, בלתי מותנה או תלויה בשום דבר, היא קימת לעד לעולם, וחכל תלויים ומותנים בה, ובמטחה היא שתנצח את כל המתקוממים כנגדה ותכבש לה מקומה הראוי לה בעולם ותשלט בו שליטה בלתי מוגבלת. ומיד בתחלת בואה לארץ, לשכן כבוד בקרב בנ"א, והנה התקומם כנגדה הגוי, אשר קבלה, אז מיד הראתה את כחה וגבורתה ואת מצבה האיתן. אם נמצאו בנ"י, אותו הדור, בלתי מוכשרים, ובלתי מסוגלים לקיים את התורה, אם המצוות אינם מתאימים לרוחם, ואין דעתם נוחה מהם, — אכלם ו' אמר ה', ואעשה אותך לגוי גדול ו' — לא אכשיר

את התורה ולא אתקנה לפי רוחם וחפצם, כי אם אעבירם מן העולם ואעשה לי ולה גוי גדול חדש טוב מהם, והתורה תעמוד על עמדתה ותמתין עד אשר יגדל הגוי ויקבלנה. התורה היא חפצי בעולם והאדם נברא ע"י ברצוני החפשי לעשות חפצי בדעת ובבחירה חפשית — ואם המה אינם מסוגלים לכך, אעשה לי עם אחר, שיהיה יותר מתאים לחפצי. והנה התורה היא התכלית⁸ העליונה המוחלטת לישראל ולעולם, אשר אליה ישאפו כל הדורות, ואם נתנה הקב"ה לעם זה, אשר מעיקרא היה מתקומם כנגדה בקשיות ערף, הלא בשום אופן לא נוכל להעלות על הדעת ולטעות אף רגע, כי בידינו היא, לקרב ולרחק, להוסיף ולגרע, לזרות ולהבר כי אם, ע"כ, היתה כונת נותן התורה מתחלה, לנלול עמנו, לחנכנו ולהדריכנו, להכשירנו ולתקננו עד הגיענו באחרית הימים לרום מעלתה הרוחנית והמוסרית, בקצרה, במאורע הזה, נגלה לישראל ולעולם, תעודת התורה בכואה לארץ: להראות את כחה האלקי בתחלה וביותר בחינוך ובתיקון העם, אשר נתנה לו ובהכשרו לפי דעתה ורוחה. ע"י המאורע הזה נודע צורך העם בתיקון ובחינוך ועמו התחיל נ"כ החינוך והתיקון, וכאשר יתבאר: מצב כנ"י, אחרי אשר חפץ הנחש ברמות הערב רב הצליח בידו, להדיח את אותו חלק האנושיות, אשר בשם ישראל יכונה, אשר התעורר מנפילתו וישב למעלתו הראשונה של אה"ר קודם החטא, היה כמצבו של אה"ר אז אחרי החטא הראשון של עץ הדעת. ארבעים יום היתה תאותם כבושה תחת יד שכלם, ולא יכלה להרים ראש. ואך נפתח לה פתח, ותתפרץ בבת אחת ותבא עליהם כרב כח ותהומם, ותעש מהפכה בקרבם. כבר הראה להם, השטן בדמיונם את כמותו של משה⁹, לומר, שכבר מת משה, והוא ותורתו עברו ובטלו מן העולם ולא תהיה להם עוד תקומה, והם העמדו ברשות עצמם, לעשות מה שלבם חפץ ולהיות ככל הגוים, דמו, כי הותרה הרצועה, כי הכל מותר להם, וכי יצאו ממצור למרחב, ויהא

ויחננו את חנ הנצחון על משה ותורתו ומצוותיו ויתהוללו ויצאו במחול משחקים, ולא ידעו ולא הבינו, כי אך עתה נמכרו בידי אדונים קשה, הוא יצרם הרע, וכי עד עתה היו לדעתו של הקב"ה יעתה לדעתו של נחש...

ויתן אל משה וגו' שני לוחות העדות וגו' וידבר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך [ובמשנה תורה (ט' י"ב)] ויהי מקץ ארבעים יום וגו' נתן ה' אלי את שני לוחות האבנים לחות הברית ויאמר ה' אלי קום רד מהר מזה כי שחת עמך].

שחת ישראל, הפר ברית, אעפ"כ נתן ה' את לחות הברית למשה, אם לא בשביל אותו הדור, — בשביל דורות עולם, בשביל ישראל העתיד, בשביל ישראל הנצחי; אם לא בשביל אותו הדור, באותו המצב שהוא, בקלקולו, — בשביל אותו הדור עצמו, בשבבו אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו — בתיקונו.

ויפן וירד משה מן ההר ושני לוחות העדות בידו וגו' והלחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלחות. — והלחות מעשה א' המה וגו'. — אינם מעין אותם הנבראים של העולם הנשמי שלנו (*), כי אם בריה ממין אחר, של עולם אחר, שנברא ביה"ש, שאין לנו בו שום השגה ומה דמות נערך לו. והרי ידענו, שלא היו נתפסים במקום [מקום ארון אינו מן המדה], שהיו נושאים את נושאייהם [סומה ל"ה], שלפניהם כרעו כל אלילי פלשתים ויפלו [שמואל א' ה'] ובאחרונה — שעליהם היה שוכן כבוד ה' והדרך במשכן ובבית עולמים. חרות על הלחות — א"ת חרות אלא חרות — ממה"מ, מייסורים ומשעב"מ [שמות כ"ב כ"א]. והנה הופיע משה ושתי הלחות בידו. — דיה היתה הופעת משה ברדתו, מן ההר מתוך מחנה שכינה, ששהה שם ארבעים יום וארבעים לילה ושתי הלחות בידו

(* הלחות לא נבראו מן הארץ אלא מן השמים מעשי ידיו של הקב"ה שנא' והלחות מעשה אלקים המה (פד"א מ"ו).

בירו, להתעורר העם משכרונם ומטעותם, ולראות, כי צחוק מר עשה להם השמן ע"י משרתיו, עושי רצונו, המה הערב רב; התפזרו ענני האבק, אשר העלו המתעים בעיניהם, והנם—בתושך ובצלמות; התעוררו מתוך השכרון, והנם כשוכבים בלב ים ובראש חבל. אהה, נפלו משמים ארץ! תהו ובהו היו בנפשם פנימה, במקום, אשר אור פני ה' היה שואף זורח, כצאת השמש בנבורתו, רוח עושים נפלה עליהם תחת רוח נדיבה, מעטה כהה תחת שמן ששון את כל הכבוד והמעלה, אשר נחלו בהר חורב אברו בין לילה בעיני רע. פתאום נהפכה תקותם למפח נפש ושמחתם לאבל [ויתאבלו]. ומיד רפתה ידם מן הענל, ולא הראו כל התנגדות למשה, בקחתו את הענל, אשר לפני שעה התהוללו לפניו וישמחו בו, וישרף באש ויטחן עד אשר דק וגו'. ואם אמנם ראו וידעו, כי נפלו בפח, לא עצרו כח, לשבר הפח ולהמלט ולצאת למרחב. תהו והתחרטו על המעשה הרע אשר עשו, אבל כבר טעמו טעמא דאיסורא וימתק להם, כבר שברו עול נתקו מוסרות ובהפקרא ניתא להו. אוי להם מיוצרים ואוי להם—מיצרים!...

ה.

ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את הענל ומחלות וגו' וישלך מידו את הלחות וישבר אותם תחת ההר. כבר ראינו באה"ר אחרי החטא, שראג הקב"ה לו פן יאכל מעין החיים וחי לעולם, ושם נאמר, וישלחו ד"א משם" זו מדת הרחמים [ה"א] עצמה, שהכניסנו לג' קודם החטא, לעבדה ולשמרה, היא ששלחתו משם, אחרי החטא, אחרי אשר בטל רצון ה' מפני רצונו. כי הלא הוא צריך להצטרף מוזהמתו, להתנסות ולהתחנך אל ה' ועשית רצונו, ולא יוכל חנוכו לצאת אל הפועל, כי אם ע"י שני גורמי התגון שהשכין הקב"ה, מיד אחרי כן, מקדם, הכרובים עם להט החרב המתהפכת [ע"ן לעיל ירידה מ' כ'], ואילו אכל האדם טעין

מעין החיים ונעשה ב"ח ממות טבעי והסתורי [מה"מ ושעב"מ], אז כבר אפסה כל תקוה ממנו, להניע אל תכליתו ע"י חינוך ונסיון, כי אמנם החרות דבר טוב ויפה הוא לאדם, בלכתה כאחת עם השלמות הרוחנית והמוסרית, אבל החרות המוחלטת לבלתי שלמים, התרים עוד אחרי לבבם ועיניהם, ורצונם וזרונם יגיד להם דבר חק ומשפט, תתהפך לרועין להם ולמחתה לאחרים ודרכי החינוך ימנעו מהם ולנצח יאבדו. כן בני, אם גם אחרי קבלת התורה עוד היו זקוקים לחינוך והשתלמות, אילו לא הקדימו לעשות את העגל והמתינו עד בא משה עם לחות הברית, היו מתחנכים והולכים רק ע"י גורם אחד, המה "הכרובים" לבדם, הסוככים בכנפיהם על הלחות, ועליהם ישכן כבוד ד' תמיד, ו"להט החרב" לא היתה שולטת בהם כלל, לא היו מתים, ואין כל אומה ולשון שולטת בהם, וכאשר הועידה התורה: "אם בחקתי תלכו — וחרב לא תעבר בארצכם". אבל עכשו, שזנתה כלה בקרב חפתה, ולא המתינו בני למשה והספיק הנחש להטיל בהם זוהמתו שנית, היו צריכים לרצועת מרדות ולמקל חובלים, להתנסות בנסיונות קשים ולהצטרף בכור עני [אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כלכם, אכן כ"אדם" תמותון, כיון ע"ז], ואילו היה משרע"ה נותן לבני אז את הלוחות הראשונות, שע"י היו נעשים בנ"ח ממה"מ ומשעב"מ ומייסורים, לא היתה להם עוד כל תקוה לאחרית טובה, ע"כ שבר משה את הלוחות והסכים הקב"ה ע"י [שנת פ"ו]. ומיד התחילה החרב, להתהפך במחנה ישראל ולעשות בו נתוחים [סיף], והתחיל מה"מ לעשות בהם שמות [מנפה] ושלטו בהם ייסורין וחליים רעים [הדוקן, יומא ס"ז ע"פ].

וכאשר יספרו לנו חז"ל [לד"ז ב'], היתה כאן התנגשות עצומה בין משרע"ה לזקני ישראל: הזקנים, אלה הזקנים, אשר לא מצאו ידיהם, בפרע פרעות בישראל, ולא היה להם די אומץ הלב, להתיצב בחזקה נגד הפורעים המדיחים, עושי הרשעה, לבשתם עתה רוח גבורה, להתיצב

נגד משה, להציל את חרות העם, ויתפסו את הלחות, למשכם אליהם בחזקת היר, נגד דעתו ורצונו של משה, אבל משה נבר עליהם, על בעלי טובות אלה, כאשר נבר אח"כ על בעלי הטובות ממין השני, עושי הענל ועובדיו. ואמנם עדיין היה משה מסתפק, אם להחזיר את הלוחות למי שנתנם לו, או לשכרם במקום, עד אשר החליט לבסוף, [או לדעת רבים, עד שנאמר לו בפירוש, עיי"ש] — לשכרם, למען אשר יהיו, שכרי הלוחות לעד עולם בישראל, כי בשכרם עולו של הקב"ה ובנתקם את מוסרותיו, לא יקנו להם בזה חרות וחפש, כי אם יאבדו את חרותם בידיים, ונותנים עול ברזל על צואריהם, וכל סיני מאורעות קשים ופנעים רעים ומרעין בישין ישלטו בהם וידכאום. והדברים האלה יזכרו ונשנו ביום שאירע בו המאורע הקשה הזה, שבירת הלוחות, במה פעמים, ונתאמתו בנסיונות הסתורים רבים בישראל: אחרי התישב ישראל על אדמתו, וימליך עליו מלכים, בעשות מלכי ישראל יד אחת עם נביאי השקר, להדיח את ישראל מעל ה' ותורתו, למען אשר ילך אחרי שרירות לבו ותאוזתיו, וישתחרר מעול מ"ש ויהיה, חפשי — נשתכרו לוחות חרותו של ישראל עוד הפעם ובאותו יום עצמו, הובקעה העיר, ויצא ישראל בגולה, אשר לחרב — לחרב, ואשר למות — למות, ואשר לשבי — לשבי, ונשתעבד ישראל לאומה"ע. ובשוב ד' את שבות ישראל ויבנה חומות ירושלים וביהמ"ק, ועוד הפעם החלה הכנידה, ועצרת בוגדים מפריצי רשעי ישראל, הסיתו את ממלכת היונים, להעביר את ישראל על תורת ד' בחזקת היר, לשרף את התורה ולהעמיד צלם בהיכל, ויאמרו לשחרר את ישראל, להיות, חפשים מעול ממה"מ הקב"ה, בני חורין, בני עליון, יודעים בעצמם טוב ורע, ואינם זקוקים להוראה ואזהרה מד'.

אבל ראה זה פלא, יד ה', אצבע א', שני המאורעות האלה של

של, שריפת התורה והעמדת צלם בהיכלי ע"י אפוסטמוס, [עיין תענית פרק ד' מ"ה ונרע"כ טס], אירעו יום אחד—יום שנשתברו בו הלוחות; ואילו פתחה אונם ולבם, היו שומעים בזה קול ה', המזהיר אותם, וקורא להם, לאמר: אך עתה שברתם את לוחות חרותכם והכנסתם את צואריכם בעול ברזל של מלכי יון! אבל המה לא שמעו ולא ידעו ולא הבינו ולא שמו על לב—אבל עד מהרה נוכחו לדעת מתוך הנסיון, כי לא יצאו לחרות, להיות ככל הנויים ולהנות מכל זכויות אזרחי יון, כי אם נשתנו מכל אומה ולשון, שעליהם נזרו גזרות רעות וקשות, חרשות לבקרים, ותחת, הזכויות שהבטיחו להם, הופקרו, לא לבד חונם ורכושם, כי אם נפשם וכבודם וכבוד נשותיהם ובנותיהם, ויהיו כעפר לדוש. אלה הם הזכויות, שהניעו להם לישראל ע"י שריפת התורה והעמדת צלם בהיכל ה', למען הדמות אל כל הנויים! עד אשר התנבר רוח ה', רוח התורה בקרב ישראל, וישמידו את הבוגדים, הפריצים מקרב ישראל, וכל ישראל שבו אל ה' ואל תורתו, ופנו את היכל ה' וטהרו את מזבח ה' [חנוכה], אז נערו עול מלכי יון מעל צואריהם ויהיו בני חורין, והמלוכה התחדשה בישראל.

ואם שכחו מלכי ישראל אח"כ, כי בעזב ישראל את התורה, כמעט היה בכל רע ולא ניצול, כי אם בכח התורה, כי התורה היא שנתנה לו עז ועצמה להתנבר על אויביו ולנצחם—ומחדש עזבו את התורה וידמו להתבצר ולהתקיים על עצמם ככל הנויים, ובזדון ובשאט נפש בטלו את עבודת ה', את התמיד מבית ה', והביעו בזה לעם, לאמר, שוא לכם עבוד את אלקים, עבדו את עצמכם, את מלככם ואת מדינתכם!—ועוד הפעם אצבע א' התרתה בהם, זכרו את יום י"ז בתמוז, יום שבירת הלוחות! (בי"ז בתמוז בטל התמיד), אבל המה אטמו אונם משמע ויכבירו את לבם מהבין,—אך מהרה הביאו את צוארם בעול מלכי רומי, והלכו מדחי אל דחי, וביום י"ז בתמוז נשתברו לוחות החרות המדינית האחרונות של ישראל

ישראל (הובקעה העיר בשנייה) ויצא עוד בנולה — ושם יעלה בכל שנה ושנה את זכרון יום ההוא ומאורעותיו, ויקבע בלבו ובנפשו את הנסיון אשר הביא לו, ובצום ובבכי ובסליחות יודה, כי בעוונותיו באו לו כל המאורעות האלה, ויקבל עליו להשתמר מהם בעתיד, ואחרי ככלות הנסיון והחינוך יהפך יום זה לששון ולשמחה, כי ע"י זכה להגיע לשלמותו ולתכלית צירופו הנסיוני, ולרשת כל הכבוד והגדולה, השמורים לו לע"ל, באחרית הימים.

ו.

וידבר ד' אל משה לך עלה מזה וגו' אל הארץ אשר נשבעתי וגו' ושלחתי לפניך מלאך וגו' כי לא אעלה בקרבך וגו' — הלא מאסתם אותי מהיות מלך עליכם, ואבדתם את אמונתכם ובטחונכם בי ובקשתם להיות ככל הגויים, לוחמים בעצמם בעד קיומם ויושבים על אדמתם ועושים מה שלבם חפץ — הנה כן יהי! אני אמרתי אכלה אתכם, רק מפני טענת משה, למה יאמרו הגויים ברעה הוציאם וגו' — לא כליתי אתכם, ועתה דייכם שאתם חיים — מלאכי ילך לפניכם, לגרש את הגויים מפניכם, ואתם עלו ורשו את אדמתכם, וישבתם עליה ככל הגויים — „כי לא אעלה בקרבכם” — נקדע היחס שביני וביניכם והופרה הברית, לא עמי אתם עוד ואין אני אלקיכם — לא אשרה שכינתי בתוכם ולא אריה בריח נוחכם ורק את הטוב בעיניכם עשו ובדרך הישר לפניכם לכו, כי באלה חפצתם!

וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו.

המה, בני, אשר עמדו לפני הר סיני, אף אחרי החטא, לא יכלו להתנחם בהבטחת הארץ, בהצלחה ארצית חומרית ככל הגויים, אם אין ד' אתם, כי מה יועילו בכל קניניהם, אם רעים המה בעיני אדוניהם. אהה, על התמורה! לוחות הברית כתובים באצבע אלקים, החליפו ברגבי אדמה, תורת ד' תמימה בנימוסים וצרמוניות, נעם

סיטב הניוץ

151

ד' בננעי תענוגות בנ"א, את כתריהם, כתרי ההוד אבדו בין לילה— ומי יביא להם תמורתם, איך ובמה יתנחמו? מהרה התעורר בקרבם רוח גבורה, מהרה קמו ויתעורדו כנבורים מתרוננים מיין ויחישו מפלט למו מתוך החשך והפח, משה רבם על ההר והמה בתחתית ההר כלם בלב אחד ובנפש אחת, מבקשים את אור פני ה' וקרבתו, בוז יבוזו לכל כניי התבל ותענוניו, כל כבודו ועשרו ויפיו במה נחשבו להם, — את ה' המח' זרשים ואותו המה מבקשים בכל לבבם ובכל נפשם, יום וליילה לא יתנו מנוח לנפשם, עד אשר נעתר להם ה' — וינאלו.

וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה פֶּסַל לְךָ שְׁנֵי לִוְחֹת אֲבִנִים כְּרָאוֹנִים וְכָתַבְתִּי עַל הַלִּוְחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלִּוְחֹת הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ.

לוֹחֹת חֲדָשִׁים. לֵב חֲדָשׁ רֹחַ חֲדָשָׁה, לִהְיוֹת עֲלֵיהֶם הַדְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלִּוְחֹת הָרִאשׁוֹנִים; הַלִּוְחֹת נִשְׁתַּכְּרוּ וְהַדְּבָרִים נִתְקִימוּ, כִּי הֵמָּה לֹא יִשְׁתַּנוּ וְלֹא יִחַלְפוּ, וְלֹא יִנָּרֵעַ מֵהֶם כְּקוֹצוֹ שֶׁל יוֹד יִתְפַּצֵּצוּ אֲבִנִים, יוֹנֵפֶצוּ פִלְעִים תּוֹרֵם הָרוּחַ וְהַשָּׂאֵם, וְתַחְתִּיתֵיהֶם יִכְרְאוּ חֲדָשִׁים — וְדַבַּר ה' יָקוּם לְעוֹלָם! לֹא לְפִי דַעַת הַמִּקְבְּלִים וְהַפִּצֵם, לֹא לְפִי כִשְׁרוֹנֵם וְרִצּוֹנֵם, יִשְׁתַּנוּ דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, כִּי אִם אוֹתָם הַדְּבָרִים עֲצֻמִּם, אֲשֶׁר שָׁמְעוּ בְּנֵי הָרַר סִינִי מִתּוֹךְ הָאֵשׁ, וְאֲשֶׁר הָיוּ כְּתוּבִים בְּאֵצְבַּע אֱלֹקִים עַל הַלִּוְחֹת הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר נִשְׁתַּכְּרוּ, הֵם הֵמָּה הָיוּ פּוֹרְחִים בְּאוֹיֵר, וְנִתְקִימוּ וְלֹא בִטְלוּ, עַד אֲשֶׁר נִתְחַדְּשׁוּ הַלִּוְחֹת עֲבוּרֵם, וְעַד אֲשֶׁר נִתְחַדְּשׁוּ הַלְּכָבוֹת לִקְבֹּלָם וְעַד אֲשֶׁר נִתְחַדְּשׁ הַכְּרִית עַל יָדָם.

וַיִּפְסֹל מֹשֶׁה וְנֹו' וַיִּשְׁכֶּם וְנֹו' וַיַּעַל עַל הָרַר סִינִי. — וְכַשְׁעֵלָה מֹשֶׁה עַל הָרַר סִינִי תִקְעוּ שׁוֹפָר בְּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, (פִּדְ"ב), לְחֹדֶשׁ בְּלִבָּם אֶת זִכְרוֹן הַמַּעֲמָד הָרִאשׁוֹן, אֲשֶׁר עֹמְעֵם וְנִשְׁשַׁמְשַׁם עִי הַחֲטָא. וְאִם לֹא הוֹרְשׁוּ עוֹד, לְהִתְקַרֵּב אֶל הָהָר, אֲשֶׁר יִרְדַּע עֲלָיו ה', וְלִרְאוֹת אֶת יְבוֹד ה', כִּמוֹ בְּלוֹחֹת הָרִאשׁוֹנֹת — עַכ"ל שׁוֹ לִנְגֵד אֶת הַמַּרְאוֹת הַגְּדוֹלִים

הגדולים, אשר ראו עיניהם אז במעמד הראשון, ואת הקולות האדירים, אשר הקשיבה אז, למען 'תהיה יראת ה' על פניהם, לבל יוכיפו לחטא, וישבו אל ד' בתשובה שלמה. והקב"ה נתעלה ע"י אותו השופר [סג] של בנ"א, שהתעלו אליו ע"י. ואם למדו לדעת את ה' אז באותו המעמד הגדול הראשון, בהיותם בני עליון, עומדים ברום המעלה, וליראה אותו יראת הרוממות, ולשמע בקולו כמה"ש— למדו עתה, אחרי הודיעם ה' עז אפו וקשי עברתו, לקרא אליו ממעמקים ולהוחיל אליו במעוף צוקתם, בלב נשבר ונדכה, הרובץ תחת משא החטא, ולהתגבר ולהתעורר אליו מתוך הנפילה והחשכה, עד אשר הרגישו את ימינו, הפשוטה לקבל שבים, והאוחזת בם, ומקוממתם מנפילתם ומוציאתם ממעמקים, עד אשר הרגישו את קרבת ה' ואורו מחדש, ברדתו לחדש אתם ברית חדשה, תחת הברית, אשר הפרה.

וירד ה' בענן— להודיעם את דרכיו, בהיות בני ישראל על מצבם הנעלה והמרום, שזכו לו בעת מ"ת, לא היה צורך ללמדם דרכיו של הקב"ה, שכבר היו דבוקים בו ית' ביחס ישר, ולא היו כל דרכים מפסיקים בינם לבין הקב"ה, ולא למדם הקב"ה אז, כי אם מצותיו וחקותיו ומשפטיו, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם; אך עתה, אחרי התרחקם מהקב"ה נולד הצורך, ללמדם דרכיו ית', שבט ילך האדם ויתקרב אל ה' וידבק בו, לחזות בנועם ה' ולאור באורו. ומעתה עיקר עבודת האדם את בוראו היא, לטהר את מדותיו ולזכך את נפשו, ולכונן אשוריו בדרכיו של הקב"ה, ועבודה זו נוהגת בכל אדם מישראל, בכל מקום ובכל זמן (*). [והרצאה לעמוד על עקרי עבודה זו, יהגה בס', תמר רבורה' למור"ט מקורדובירן]. ואם יזכה האדם ללכת בדרכי ה' אלה, גם הקב"ה יתכון ללכת כנגדו.

(* וז"ל הגר"א: וכל ימיו יתיסר האדם, לא בתעניתים וסגופים, כי אם ברסן פיו ותאוותיו, בטוהר נפש ומדותיו (עלים לתרופה).

כנגדו, להתקרב אל האדם, ולהתנהג עמו באותן המדות והדרכים. [באתערותא דלתתא תליא אתערותא דלעילא, זכר פ' אמור].
וירד ה' בענן — להורותם דרכי תשובה, למען ידעו ויודיעו לדורות עולם, כי עוד יש תקוה לחוטא, וכי ימינו של הקב"ה פתוחה ופשוטה תמיד לקבל שבים, ואם נפל עוד יקום, ואם ישב בחושך, עוד יהיה ה' אור לו, וכאב את בנו יקרבהו וירצהו.
וכמו להירידות הקדומות, כן היתה לירידה זו נ"כ תכלית של בחינה, לראות עד כמה תניע התעוררותם להתעלות מנפילתם לקראת אלוקיהם, בהריחם מרחוק קרבתו ית', ועפ"י בחינה זו יחתך נז"ד אחרי החטא על הכלל ועל כל אור"א, [ואולי נכלל זה בכלל אמרו ית': אני אעביר כל טובי על פניך וגו' וחגותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם]. ואם יזכו באותה הבחינה, לשוב בתשובה שלמה, ישוב ה' אליהם אחרי התרחקו מהם, להשרות שכינתו עוד בתוכם, והקים להם ברית עולם, להיות להם לאלקים והמה יהיו לו לעם.

ואיתא בתנחומא (תשא ל"ח), שעלה משה בר"ח אלול ושהה שם עד עשור לחודש תשרי, והיו ישראל כל אותם הימים שרויים בתענית ובתפלה, ובי' בתשרי נאמר למשה: „סלחתי כדברך“, ומיד צוה ה': „ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם“.

והנה יצאו ישראל מתוך אותה הבחינה בעטרת הנצחון, כי זכו להתשובה המעולה, שיעיד עליהם יודע תעלומות שלא ישובו לכסלה עוד, ר"ל, שבעת הבחינה, בעת הופיע עליהם אור ה', הגיעו לאותה המדרגה, שיעיד עליהם יודע תעלומות, שלפי מצבם עתה המה בבחינת „שלא ישובו לכסלה עוד“ ר"ל, שקבלו בלבם קבלה נמורה והחליטו בנפשם החלט נמור „שלא יחטאו עוד וזוהי התשובה המעולה. ולא כמו אה"ר, שגם בעת הבחינה, בעת אשר ירד עליו ה' ודבר עמו, עוד היה בבחינת „אכלתי ואכל“, וכמו שנתבאר לעיל [ייראה א].

והנה רואים אנו, כמה קשה יצר לב האדם, עד שאחרי כל הנסיונות והנסים והנפלאות והמראות הגדולים, אשר ראו בני, לא התקדמו, שיעיד עליהם יודע, עתידות, שלא ישובו לכסלה עוד, שהרי הכתוב צוח ואומר ידעתי כי השחת תשחיתון, ודברי ימי ישראל יוכיחו, — כי אם שיעיד עליהם, "יודע תעלומות" וכנ"ל, והיינו שהתקדמו, לא שלא יחמאו עוד, כי אם שיוכלו לשוב התשובה המעולה אחרי החמא [עיין לעיל סוף ירידה ג'].

?

ויואמר הנה אנכי כרת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הנוים וכו'.

גדולות היו הנפלאות, אשר הראה ה' את ישראל במצרים, גדולות מהן היו הנפלאות שעשה על הים, גדולות מהן ספוק צרכי עם בן כמה מיליונים במדבר ארבעים שנה, אבל הגדולה שבנפלאות היא שנעשה לישראל ביום הכפורים הראשון, והובטחו ישראל, שיעשה להם גם זה בכל שנה ושנה, או יותר טוב בכל שעה ושעה — היא כפרת העוונות וטהרת החוטא.

נפלאות היתה, רדת אש מתלקחת בתוך הברד במצרים; נפלאות היתה, הצב כמו נד נזולים; נפלאות היתה, רדת לחם מן השמים, וגמים מחלמיש הצור. חק טבעי, כי המים יכבו האש, כי נזולים לא יעמדו כמו נד, כי שמים לא יתנו לחם, וחלמיש הצור לא יוציא מים. ומי יעמד נגד חק טבעי ומי יפרנו? אם לא אדון הטבע עצמו, אשר חקק את החק, אשר הוא אמר ויהי הוא צות ויעמד. נפלאות הנה!

חק כללי שזור בכל הבריאה, אשר לפניו יכנעו כל הברואים מקטן ועד גדול, משלשול קטן אשר מתחת לארץ, עד הנשר הגדול אשר בשמים, מנרגיר החול עד גלגל החמה, הוא החק של סבה ומסובב, (Kausalitätsgesetz). התורע שדה חוחים ותוציא שושנים?

אם

אם תזרע מלח ותעש פרי? היחתה אדם נחלים בחיקו ובגדיו לא תשרפנה? הילך כמו אש ורגליו לא תכווניה? הירד מצולות ויחי? פסיק רישיה — ולא ימות?!

אחז"ל: שאלו לחכמה, נפש החוטאת מה תהא עליה? אמרה: „חטאים תרדף רעה!“ שאלו לנבואה, — אמרה: „נפש החוטאת תמות!“ שאלו לתורה, — אמרה: „יביא אשם ויתכפר!“ שאלו להקב"ה — אמר: „שוב לפני ויתכפר!“ — והמאמר נפלא וסתום.

כל עברה, כל חטא ופשע, שאדם עושה, סבות הנה, המחייבות שתי תוצאות: בחיים — רעות רבות וצרות; ובנפש — תגבורת הרע ותוספת טומאה על טומאה. לולא חסדי ה', לפי חקי הטבע, היתה כל עברה גוררת עברות, והיתה מלפפתו ומקדימתו לשאול עד אפס תקוה, ואם החל האדם לנפול, היה גופל והולך בלי מעמד, וחבלי שאול יסבכוהו, יקדמוהו מוקשי מות. כל עברה היא בטבע פסיק רישיה לאדם — ולא ימות? כל האומר הקב"ה ותרן יותרו חייו [נ"ק לין]. ופירש מוהר"ת זצוק"ל מוולאזין [נפס"ס ח'], ז"ל: „ולכאורה יפלא, הלא אפילו אדם איש חסד מתנהג במדת הותרנות? אמנם הוא כמש"ל, שאינו ע"ד העונש ונקימה ח"ו, רק חטאים תרדף רעה וגו' והוא מוכרח לקבל דינו כו' לפי ערך וענין הפגם כו', או ע"י כח התשובה וכו' לזאת אין שייך בזה ותרנות" (*). „הרי שרצה האדם את חברו, הרי שנאף — איך יוכל לתקן הדבר הזה, היוכל להסיר המעשה העשוי מן המציאות?" (לשון מס"י פ"ד). מי יוכל לעקר את שרש החטא, לכל יהיה פרה ראש ולענה בלי הפונות? ילאה שכל אנוש, להבין את זאת וכל חכמת אדם תתבדה. החכמה תחליט עפ"י כללי הסבה והמסובב: „חטאים תרדף רעה!“ ואמנם לא תדע לברר

(*) „ובבב"ד ס"ז איתא, כל האומר הקב"ה ותרן יותרו בני מעוהו, ומתבאר נ"כ כנ"ל, כשם שא"א לאדם, שיאכל חלתית או זכוכית או שאר דברים הממיתים, ויסמך כי ה' יותר לו — כי הלא בני מעיו לא יותרו לו, כן א"א, שיחבא אדם ויאמר אין רע, הקב"ה יותר לין.

לברר, הרעה מה היא? באה הנבואה ומלאה אחריה, כי הרעה היא—
המות. [ביום אכלך ממנו מות תמות!], ראה נתתי לפניך היום
את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע. וביחזקאל ל"ג מפסוק
ז'— כ"א. ועוד מקומות אין מספר. ואמנם התורה למדה אותנו,
כי יש תקנה לחוטא ע"י קרבן. וכאן יש מקום לאדם למעו, כי
יש לקרבן כח טבעי לעקר את שרשי החטא והרעה, ואם ירבה
לחטא, ואם גם יעמיק סרה— יביא אשם ויתכפר, וכאשר אנו רואים
באמת שמעו בזה בני, והוכיח הנביא את דורו על כך: הנה אתם
בטחים לכם על דברי השקר לבלתי הועיל: הננב רצח ונאף ונו'.
ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם
נצלנו למען עשות את כל התועבות האלה ונו' (יחזקאל ז').

אבל כבר ביום הכפורים הראשון למדנו הקב"ה הכלל הגדול:
ישוב לפני ויתכפר ו' ועל התשובה הכתיחנו לדורות, והן הן הנפלאות.
שהבטיח לעשות עמנו: לא הקרבן הוא המכפר, כי אם התשובה,
[ט"ז ומכ"ס ה"ט ח'], והקרבן בלי תשובה הוא, זבח רשעים תועבה;
ולא בא הקרבן אלא להקל על החוטא לשוב ולהתכפר, והתשובה?
אין לך דבר, העומד בפני התשובה.

הנה חטאו בני ישראל בעגל. שורת הדין, בתור תוצאות
החטא, כנ"ל, שיכלו [ואכלם], שישמדו, שימחה שמם [זכרים מ'].
הלא זרעו מלח על תלמי קיומם— היוסיפו לעשות פרי עוד? פסיק
רישיה— ולא ימותו? הנה אנכי כרת ברית נגד כל עמך אעשה
נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הנויים! קרא ה' אל
ישראל בשובו אל אלקיו התשובה המעולה; דמעת הנחם, אשר
בעיני האדם, הקם ומתעורר מתוך מאסרי טבעו לחופש רוחני,
אמיצה לכת הנה מהחוק של סבה ומסובב השורר בעולם, הרצון
הטהור ינצח את החוק, האוסר את השמים וכל צבאם, הארץ וכל
אשר עליה, הימים וכל אשר בהם. לרצון האדם, השב לאלקיו באמת
מתוך החטא והעוון נותן ה' הכח, לא לבד, לעקר את הזרע הרע,

אשר

אשר בלב האדם, כי אם גם לשרש את כל שרש פרה ראש ולענה, אשר נקלט בחיק העבר ע"י החטא, ועתידות חדשה תצמח ותפרח לחוטא, לחיים ולטובה, לאורה ולשמחה. — כל הגוים עוונותיהם ילכדום ויורידום לבאר שחת, וביבוש קצירם, — ע"י זרע החטא, אשר יורעו על אדמת קיומם, — ישברו, וברוב פשעיהם ימותו ויאכדו, אבל אתם, בני, שוב תשובו אלי, והנה „אנכי“, אף אם לפי החק הטבעי של סבה ומסובב אפסה לכם כל תקוה לעלות, אנכי, המעלכם מארץ מצרים, והמשים בים דרך לעבור נאולים — נגד החק, והמכלכל אתכם כמדבר — נגד החק, אנכי, אנכי, הוא מוחה פשעיכם, נגד הטבע ונגד החק, נגד כל סדרי עולם, אנכי העשה עמכם „נפלאות“ ופודה אתכם ממות לחיים, ומרעה לטובה ומנפילה לקימה ומאפלה לאור גדול.

ובכן, לא רק מצבת גבורות ה' ישראל בעולם, כ"א גם מצבת חסדי ה'. כאשר הראה והראה ישראל לדעת, אחרית ותוצאות החטא לבלתי שבים, המכבירים את לבם נגד ה', כן הורה ומורה תמיד על תקוות החוטא ע"י התשובה, כבר עמד ישראל על עברי פי פחת, כבר בא ביון מצולה ואין לו מעמד — והנה שב אל ה' ויקרא אליו באמת — ויענהו ה', וישלח ידו ממרום וימשהו ממים רבים ויוציאהו למרחב, ויעמידהו איתן, ויצמיח לו מחדש עתידות מפוארה נגד כל הגוים. וזאת התשובה לא נפלאות היא ולא רחוקה: גם בלי קרבן, בלי עולה ובלי חטאת באה הכפרה. גם למקדש עצמו קדמה התשובה והכפרה. לא על המקדש יתקיים ישראל והתשובה, כי אם על התשובה התקיים המקדש, והתקיים ומתקיים ישראל. שב ישראל אל אלקיו, ואלקיו שב אליו וירצהו — ומיד צוה: „ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם!“ נפלאות ה'!!!

והנה אם באנו לחשב חשבונו של עולם ולמצא את סך הכל מה שהתקדמה האנושיות באלה ב' אלפים ת"ג שנה [מיום ראשון של אה"ר עד יוה"כ פ' הראשון], אנו מוצאים, שאחרי כל המעשים הגדולים

הנדולים, שעשה הקב"ה בעולמו ואחרי כל הגלגולים, שנתגלגל עם בריותיו, לא התקדמה האנושיות [או יותר טוב לא התקדם רק חלק אנושיות אחד], רק פסיעה אחת: מהתשובה הפחותה להתשובה המעולה. וכאן אתה מוצא גדולתה של התשובה המעולה, שכדי היה להקב"ה כל הטיפול הזה שמפל עם בריותיו, כדי להעמיד את ישראל על עיקר התשובה, ואך הניע ישראל לאותה המדה כרת עמו ברית עולם [הנה אנכי כרת ברית].

[ונמצא עתה שתי הירידות שעל הר סיני משלימות זו את זו, שאחרי שישראל לא היו מותאמים עוד אל התורה, ועוד היה החטאת רובץ לפתחם, וצריכים היו בני להתחנך אל התורה, כנ"ל. אלולא שקבע להם הקב"ה עקרי התשובה, האיך היו ישראל יכולים להתחנך, והאיך היתה אפשרית כריתת ברית בין הקב"ה ובין ישראל?] ושני המונמים הנדולים האלה, — הא', הוא, אשר קרא ה' לאה"ר אחרי החטא: „איכה!" ויפתח לו פתח של תשובה, והאדם התעורר אמנם לתשובה, אבל לידי התשובה המעולה לא הניע [ירידה א' ע"פ], והב', הוא אשר ירד ה' על הר סיני לכרות לישראל ברית עולם על יסוד התשובה המעולה, — התקדשו עפ"י ה' ונקבעו לדורות, להשלים בהם חינוך האדם והשתלמותו התכליתית, המשיבה אותו לג"ע, אשר נורש משם, המה: ראש השנה* ויום הכפורים. ובכל שנה ושנה, ביום שירד הקב"ה לג"ע לעורר את אה"ר לתשובה, הקב"ה קורא לישראל עמו עוד ע"י תקיעת שופר „איכה!" ומזהיר אותו

(* ז"ל הר"ן (פ"ק דר"ה כ"ט הפסקתה) נמצא אומר בריה נברא אה"ר, שעה ראשונה עלה במחשבה וכו', בח' הכניסו לג"ע, במ' נצטוה, בי' סרח, בי"א נידון, ביי"ב יצא בדימוס ושהתעורר בתשובה ולידי התשובה המעולה לא הניע, והועיל שלא מת מיד, כי אם נתנש מניע ונמסר אל חינוך הנסיון, ע"ן ירידה א'), א"ל הקב"ה זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין ביום זה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך להיות עומדים לפני בדין ביום זה ויוצאים בדימוס.

אותו ע"י תרועה, לזכור את, החרב המתהפכת, אשר שלחה אחרי, אהר, בהגרשו מג"ע... וביום שירד הקב"ה שנית על הר סיני, בשוב ישראל התשובה המעולה, לברות להם ברית ולעשות עמם, נפלאות הנ"ל, הוא מתקרב אליהם ופושט להם יד וקורא להם: תטהרו ובימים אלה הקב"ה בוחן לבכם של ישראל ובודק אותם לאורו [עין סוף ירידה ג'], ואם הם שבים בתשובה המעולה הקב"ה עושה עמם, נפלאות ומלבין את עוונותיהם, ומחדש עמם את בריתו ואם לא יזכו לתשובה המעולה, ימסרו ליד הנסיון הקשה של מה"מ ושעב"מ ויסורים קשים, ר"ל, עד אשר ישובו התשובה המעולה ויקבלם. ותכלית החינוך והנסיונות תהיה בירידה העשירית, ביום הדין הגדול והנורא, שאז יתקיים מה שרמזו ה' לאהר בעת נז"ר, עד שובך" (עין ירידה ה'), וישוב ישראל אל אלקיו ככל לבבו וככל נפשו [זכרנו ל'] שיעיד עליו, יודע עתידות, שלא ישוב לכסלה עוד, ועם ישראל תשוב כל האנושיות לה, ויקיום, לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי (סוף העולם) כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. ועל אותה העת נאמר:

הנה ימים באים נאם ה' וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה.

לא כברית אשר כרתי את אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם

מארץ מצרים וגו' אשר הסה הפרו את בריתי וגו'.

כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי חיסים

הם נאם ה', נתתי את תורת בקרבם ועל לבם אכת בנה, והייתי

להם לאלקים והמה יהיו לי לעם.

ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו, לאמר דעו

את ה', כי כלם ידעו אתי למקטנם ועד גדולם נאם ה', כי אסלח

לעונם ולחטאתם לא אזכר עוד" (ירמיה ל"ה).

